

Ze zijn géén behandelaars, géén therapeuten, géén schuldhulpverleners of maatschappelijk werkers, géén missionarissen, géén ad hoc boezemvrienden... Maar wat dan wel? Wat doet de Dienst Geestelijke Verzorging? 'Wij zijn er voor de trage vragen.'

Trage zorg

Tekst ~ Andrea Hijmans
Foto's ~ Hans van den Bogaard

'Een ongeluk of ziekte kan iemands leven volkomen op z'n kop zetten', weet Adem Köse. 'Mijn taak is niet om in zo'n situatie het stuur te pakken. Nee, ik blijf op de rijdersstoel, reis een stukje mee en geef desgewenst advies over mogelijke routes. Ik zie mezelf het liefst als een spirituele gids.'

Hoofd Geestelijke Verzorging Hugo Vlуг in gesprek met een patiënt

Een paar weken lang verdiep ik me in het werk van de geestelijk verzorgers. Ik voer gesprekken, bezoek het Stiltecentrum en loop mee. Langzaam vorm ik mij een beeld. Toch blijft het lastig. Trage vragen?

Dan neem ik op een ochtend samen met Corine van der Loos, coördinator van de dienst Geestelijke Verzorging (DGV), de lift naar de zevende verdieping, naar twee van 'haar' afdelingen.

Ooit studeerde ze econometrie, maar na een jaar voelde ze zich langzaam veranderen in een 'levende computer'. Ze stapte over naar theologie, werd studentenpastor in Leiden en solliciteerde acht jaar later in het AMC. 'Patiënten hebben vaak het gevoel "dat ze in de verkeerde film zitten"'. Wij helpen als het ware om het script net zo lang te herschrijven tot het verhaal weer een beetje klopt.'

De patiënte die we als eerste bezoeken is een bekende. 'Straks word ik voor de vijfde keer geopereerd', zegt ze ter verduidelijking, om meteen daarna te verzuchten: 'en ik hoop echt dat het hierbij blijft.' Een klein uur lang praat ze. Over hoe je kunt snakken naar een Laatste Kopje Koffie vóór de OK, over zoeken naar vertrouwen in de goede afloop, over zingen uit volle borst, over het sterfbed van haar vader en over in slaap vallen met psalm 25 op je iPod. Af en toe loopt een verpleegkundige binnen om wat te controleren of uitsluitend te geven over dat Laatste Kopje Koffie (het komt er!). Haast stralen ze niet uit, maar op de achtergrond voel ik toch tijdsdruk. Ondertussen zit Corine op de vensterbank in een waterig ochtendzonnetje, ogenschijnlijk zonder plan of agenda, en laat de patiënt aan het woord. Beetje bij beetje begin ik het te snappen – tijd doet er even niet toe. We logeren op een eiland van tijdloosheid in een zee van medische deadlines en verpleegkundige drukte. We vellen geen oordeel, geven geen mening maar praten over trage vragen. 'Het gezin van mijn zus: het gezin dat ik graag had willen hebben. Zoveel verbondenheid... dat mis ik thuis.' Om even later lachend op te merken: 'Natuurlijk ben ik een lastige stiefmoeder. Zeg maar gerust: een secreet!'

Als de verpleging haar komt ophalen, geeft ze Corine nog gauw een onhandige zoen op de wang.

~
*'Mijn liefje, ik wil je zo graag bij mij houden.
Dat mag toch wel? Mam'**
~

'Rouw is de prijs die we betalen voor betekenisvolle relaties', staat op de flap over. Een groep huisartsen in opleiding druppelt binnen voor een workshop

over rouw. 'Er is geen standaardprocedure, geen recept voor rouwbegeleiding', benadrukt Hugo Vlуг. Samen met zijn collega Beate Giebner treedt hij op als gespreksleider. 'Vorige lichtingen gaven aan praktische adviezen te willen. Dus laat ik het maar meteen zeggen: die gaan jullie vandaag niet krijgen, want elk rouwproces is uniek.' Toch passeren in de loop van de middag wel degelijk 'gouden tips'. 'De simpele vraag stellen: "Hoe zou ik u kunnen ondersteunen?", levert veel op.' 'Dokters willen helpen, maar sommige mensen willen geen hulp. Soms kom je voor hen te nabij.'

Hoe gaan de bijna-huisartsen om met rouw? Wat doen ze als ze geconfronteerd worden met pijn en verdriet? 'Omhoog kijken. Mijn tranen terugdringen – je wilt toch een beetje professioneel overkomen.' Vlуг: 'Als de patiënt jou als huisarts gaat troosten, val je inderdaad uit je professionele rol. Maar empathie werkt vaak helend. Een arts die ook mens durft te zijn, kan veel betekenen.'

Koud achttien jaar koos Hugo Vlуг voor een studie theologie. 'Geloof was altijd al belangrijk.' Na zijn studie besloot hij zijn vleugels uit te slaan. 'Tien jaar lang was ik actief in het bedrijfsleven, onder andere bij KPMG: adviseur integriteit en ethiek.' Daarna keerde hij terug naar zijn 'eerste liefde': de zoektocht van de mens naar het goddelijke. Sinds ruim een half jaar werkt hij als geestelijk verzorger in het AMC.

'Levensbeschouwing – in het ziekenhuis is het min of meer ingebed in de dagelijkse gang van zaken, maar in de gemiddelde huisartsenpraktijk kun je echt niet terugvallen op een geestelijk verzorger', verklaart een deelnemer in de pauze. 'Soms mis ik dat.' Hij is niet de enige. In het tweede deel van de bijeenkomst belichten vertegenwoordigers van vier levensbeschouwelijke stromingen – naast Vlуг, Giebner en Köse ook rabbijn Willem van Dijk – gebrui-

ken rond de dood. Al gauw buitelen de vragen over elkaar heen. 'Zelfmoord – hoe wordt daar tegenaan gekeken?' 'Mag organdonatie?' 'En euthanasie?' 'Het gebed voor de stervenden – wanneer moet ik daar in de palliatieve behandeling ruimte voor maken? En mag ik daarbij aanwezig zijn?'

Er blijkt sprake van een zekere schroom; de jonge artsen willen vooral niemand kwetsen, geen ongeschreven regels overtreden. 'Als je maar *mensch* blijft', stelt de rabbijn hen gerust. Gevraagd naar het belangrijkste dat ze vandaag geleerd hebben, zegt een meisje dan ook opgelucht: 'Je kunt het eigenlijk niet fout doen.' Een collega constateert: 'De overeenkomsten tussen wereldreligies zijn een stuk groter dan de verschillen. Waar al die godsdienstoorlogen nu voor nodig waren...?'

~
*'Yes, operatie is geslaagd. Ik ben supertrots op mijn zus.
Ik hou van dr!!!'*
~

'Als ik blij ben draai ik blij muziek en als ik verdrietig ben meestal ook. Maar soms zet ik dan expres een triest nummer op waar ik heerlijk in kan zwelgen en laat ik mijn tranen de vrije loop.' Woensdagochtend 11 uur, de gesloten afdeling in het psychiatriegebouw. Met z'n zevenen praten we over muziek.

Over het troostrijke ervan. Over muziek die je raakt. En ook gewoon over onze favoriete muziek en het instrument dat we bespelen of zouden willen bespelen. Wekelijks bespreken patiënten onder leiding van Hantie Kotzé een wisselend thema. Tradities, levensverhaal, vrijheid, respect, humor...de onderwerpen komen uit de gespreksgroepen zelf. ‘Soms willen mensen het over de dood hebben. Hefvig, zeker op deze afdeling. Nee, dat wijs ik niet per definitie af. Wel zal ik proberen om er “leven en dood” van te maken.’

‘Gouden momenten van zingeving’, noemt Hantie de korte uitwisselingen op de woensdagochtend. Wie erbij zit moet meepraten: één van haar vaste regels. Dus vertelt ze ook over zichzelf – over de heimwee die ze kan voelen naar haar geboorteland Zuid-Afrika en hoe ze dan zich laat troosten door Afrikaanse melodieën en de klanken van het Afrikaans, haar moedertaal. ‘Persoonlijk worden bevordert uitwisseling. Vertrouwen is heel, heel erg belangrijk. Eerlijk zijn. Ze willen je hart.’

Psychiatrie is één van haar vaste afdelingen en dat is niet voor niets. Predikant Kotzé kwam twaalf jaar geleden naar Nederland ‘voor de liefde’. In haar geboorteland werkte ze al met psychiatrisch patiënten. ‘Een fantastische groep’, vindt ze. ‘Ze confronteren ons met de essentie van het lijden en de zoektocht naar menswaardigheid.’

Maar trage vragen ter sprake brengen in een psychiatrische context kan moeilijk zijn. ‘Laatst bezocht ik een patiënt die meende door de duivel bezeten te zijn. Een klassiek geval van godsdienstwaan. En dan kom ik daar als diepgelovig medemens, over God en geloof praten. Begrijpelijk dat behandelaars soms huiverig zijn. Olie op het vuur gooien – zo kan het voelen. Maar mijn rol is anders: de achtergronden van iemands geloof doorgronden en samen zoeken naar troost en bevrijding.’

~
*‘Mijn vader is gestorven. Mijn oudste zus is gestorven.
 Ik sterf van verdriet en huilen helpt niet – helaas.’*
 ~

Het huis hing er tot voor kort vol mee: Moederposters. ‘De patiënt centraal stellen – prima natuurlijk’, zegt Beate Giebner. ‘Maar hoe zit het met de dokter en de verpleegkundige? Sommigen voelen zich aan het eind van de dag

Geestelijk verzorger Leo Raymakers

leeg. Wat doet de zorg met hen?’ Ze besloot er haar promotie-onderzoek aan te wijden. ‘Zijn er dingen die de leegte voeden, of juist voldoening geven? Wat dat laatste betreft: iets willen betekenen voor anderen is niet voor niets voor de meesten de reden om voor het vak te kiezen. Het puur medische staat daarbij zeker niet voorop. Uit mijn gesprekken blijkt dat zorgverleners die contact maken met een patiënt – écht contact – meer te weten komen over achtergronden en levensverhaal. En dat werpt vaak nieuw licht op iemands gezondheidstoestand. Het persoonlijke is ook medisch, zou je kunnen zeggen. Voor veel artsen en verpleegkundigen werkt het stimulerend; ze halen er een hoop voldoening uit.’

Giebner komt uit het onderwijs. Ze studeerde haar moedertaal: Duitse taal- en

letterkunde, en stond zeventien jaar ‘met veel plezier’ in Nederland voor de klas. ‘In de lessen draaide het vooral om taalvererving, literatuur kwam slechts zijdelings aan bod. Terwijl daar juist mijn hart lag – in de literatuur worden immers de grote vragen des levens aangestipt. Dus oriënteerde ik me op een nieuwe carrière en volgde een opleiding humanistiek.’

Sinds 1998 werkt ze in het AMC. Daar houdt ze zich bezig ‘met wat mensen dierbaar is’. ‘Ik kom net van een jonge moeder die niet lang meer te leven heeft. Wij spraken over haar dood en wat zij achterlaat aan haar kinderen van twee en zes. Ze vertelde dat ze hen brieven heeft geschreven voor belangrijke momenten in hun leven en ook dat ze diep vertrouwen voelt dat haar kinderen uiteindelijk zonder haar kunnen leven. Dat ontroerde mij zeer.’

‘Wat er mooi is aan dit werk? We leven in een wereld van denken, doen en doorgaan... Al maar doorgaan, liefst snel, snel, snel. Pas als er iets ingrijpends gebeurt realiseren mensen zich dat het daar niet, of niet alleen maar, om draait. Relaties, emoties, idealen, overpeinzingen ... zonder dat dreigt alles zinloos te worden.’

~
‘Moge Allah onze harten vullen met liefde...’
 ~

* De cursieve teksten zijn ontleend aan het Gedachteboek in het Stiltecentrum

Geestelijk verzorger Beate Giebner

Het team van de dienst Geestelijke Verzorging telt zeven medewerkers: twee humanisten (Beate Giebner en Marianne van der Wal), twee katholieken (Corine van der Loos en Leo Raymakers), twee protestanten (Hantie Kotzé en Hugo Flug) en een moslim (Adem Köse). Naast hun taken in de patiëntenzorg geven ze onder andere onderwijs, adviseren ze over ethiek en levensbeschouwing, verzorgen ze wekelijks een kerkdienst in het Stiltecentrum en verrichten ze onderzoek. De term ‘trage vragen’ komt van prof.dr. Harry Kunneman (Universiteit voor Humanistiek). ‘Trage vragen zijn zingevingsvragen waarop geen snelle antwoorden mogelijk zijn.’ Existentiële vragen rond liefde en haat, trouw en ontrouw, verlangen en vreugde, wanhoop en verdriet. ‘Het zijn vragen waarmee de mensheid sinds onheuglijke tijden worstelt.’

x